

fyrir hvern vanskilamánuð af kr. 201.161 frá 1. desember 1973 til 1. janúar 1974, en af kr. 221.498 frá þeim degi til 1. febrúar s. á., en af kr. 241.998 frá þeim degi til 1. mars s. á., en af kr. 262.499 frá þeim degi til 1. apríl s. á., en af kr. 282.999 frá þeim degi til 1. maí s. á., en af kr. 304.125 frá þeim degi til 1. júní s. á. og af kr. 307.252 frá þeim degi til greiðsludags. Málskostnaður falli niður.

Mánudaginn 8. desember 1975.

Nr. 162/1974. **Guðrún Einarsdóttir**

(Hjörtur Torfason hrl.)

gegn

Gunnari Birgi Þorvaldssyni og

Unnsteini Beck, skiptaráðanda í Reykjavík

vegna bús hjónanna Guðrúnar Einarsdóttur

og Gunnars Birgis Þorvaldssonar

(Páll S. Pálsson hrl.).

Dómenndur:

hæstaréttardómararnir Benedikt Sigurjónsson, Ármann Snævarr, Björn Sveinbjörnsson, Einar Arnalds og Logi Einarsson.

Hjón. Búskipti við skilnað. Séreign.

Dómur Hæstaréttar.

Afrýjandi áfrýjaði máli þessu með stefnu 26. september 1974. Krefst hann þess aðallega, „að hlutafélagið Runtal — ofnar, Reykjavík, og allar eignir þess félags skuli teljast sameign málsaðilja ... í hlutföllunum 95:90 og tilheyrandi hjúskapareign þeirra hvors um sig“. Til vara er þess krafist, að hlutafé stefnda, Gunnars Birgis, í félaginu, að nafnverði 95.000 krónur, teljist hjúskapareign hans í búi málsaðiljanna Guðrúnar og Gunnars Birgis, enda teljist hlutabréf áfrýjanda, að nafnverði 90.000 krónur, hjúskapareign hennar í

búi þessu. Þá er krafist málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi, Gunnar Birgir, krefst staðfestingar hins áfrýjaða úrskurðar og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Unnsteini Beck, skiptaráðanda í Reykjavík, var stefnt fyrir Hæstarétt f. h. búsin. Engar kröfur eru gerðar á hendur honum, og hann hefur engar kröfur haft uppi.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt. Leitt er í ljós, að mál það, sem greinir í hinum áfrýjaða úrskurði og höfðað var fyrir sjó- og verslunardómi Reykjavíkur 28. desember 1973, var hafið.

I.

Engin haldbær rök hafa komið fram af hálfu áfrýjanda fyrir því, að hlutafélagið Runtal — ofnar skuli talið sameign málsaðilja í skiptum þeirra vegna lögskilnaðar. Ber því að hrinda þeirri kröfu.

II.

Áfrýjandi og stefndi, Gunnar Birgir, giftust á árinu 1955. Fyrir giftingu gerðu þau kaupmála, dagsettan 25. janúar 1955 og skráðan næsta dag. Samkvæmt kaupmála þessum skyldi tiltekin íbúð og innanstokksmunir samkvæmt skrá vera séreign áfrýjanda svo og arfur, sem henni kynni að tæmast eftir foreldra sína. Að öðru leyti skyldi vera „venjulegt helmingabú“ með þeim hjónum.

Á árinu 1958 stofnuðu þau hjónin ásamt þremur öðrum mönnum Vélsmiðjuna Járn h/f. Þau gerðu kaupmála að nýju 20. desember 1962, sem skráður var 22. s. m. Samkvæmt kaupmála þessum skyldi tiltekin íbúð vera séreign áfrýjanda, en íbúð sú, sem getið hafði verið í hinum fyrri kaupmála, var seld árið áður. Þá skyldu allir innanstokksmunir þeirra hjóna vera séreign áfrýjanda og allur arfur, sem hún kynni að fá eftir foreldra sína. Séreign stefnda, Gunnars Birgis, samkvæmt kaupmála þessum skyldi vera öll hlutabréf í Vélsmiðjunni Járni h/f, sem skráð voru á nafn hans, að nafnverði 41.000 krónur, svo og aukningarhlutir í hlutafélagi þessu, sem skráðir yrðu á hans nafn. Enn fremur bifreið svo

og arfur, er hann kynni að fá eftir foreldra sína. Að öðru leyti skyldi vera „venjulegt helmingabú“ með þeim hjónum.

Áfrýjandi var skráður eigandi eins hlutabréfs í Vélsmiðjunni Járni h/f, að nafnverði 1.000 krónur.

Með samningi 28. desember 1965 seldi stefndi, Gunnar Birgir, f. h. allra hluthafa í Vélsmiðjunni Járni h/f nafngreindum aðiljum öll hlutabréf í Vélsmiðjunni Járni h/f, samtals að nafnverði 45.000 krónur. Er í hinum áfrýjaða úrskurði gerð grein fyrir samningi þessum og á hvern hátt skyldi hagað greiðslum á kaupverði hlutabréfanna.

Í desember 1965 var stofnað hlutafélagið Runtal — ofnar. Er stofnsamningur félagsins dagsettur 17. desember 1965 svo og samþykktir þess, en félagið var skráð í hlutafélagaskrá Reykjavíkur 9. mars 1966. Skyldi hlutafé félagsins vera 200.000 krónur. Var stefndi skráður fyrir 95.000 króna hlutafé, áfrýjandi fyrir 90.000 króna hlutafé, en þrír nafngreindir ættingjar stefnda, Gunnars Birgis, voru skráðir fyrir alls 15.000 króna hlutafé. Samkvæmt 3. gr. stofnsamnings var allt hlutafé talið innborgað.

Krafa stefnda, Gunnars Birgis, í máli þessu er á því reist, að hann hafi varið fé því, er fékkst fyrir hlutabréf hans í Vélsmiðjunni Járni h/f, til þess að greiða hlutafé sitt í Runtal — ofnum h/f og verði það hlutafé því séreign hans samkvæmt 3. tölulið 1. málsg. 23. gr. laga nr. 20/1923. Af hálfu áfrýjanda er þessu andmælt og því haldið fram, að stefndi, Gunnar Birgir, hafi eigi haft fjárhagslegt bolmagn til að greiða hlutafélagið í Runtal — ofnum h/f með andvirði hlutabréfanna í Vélsmiðjunni Járni h/f. Andvirði bréfanna hafi verið notað til að leysa ýmsar skuldbindingar af Vélsmiðjunni Járni h/f og stefnda, Gunnari Birgi, sjálfum.

Í máli þessu skortir reikningsgögn um efnahag Vélsmiðjunnar Járns h/f, þegar horfið var að því ráði að selja hlutabréfin í því félagi. Samningurinn um sölu hlutabréfanna er því ekki einhlítt gagn um hin raunverulegu viðskipti. Þá skortir glögg gögn um fjárhag stefnda, Gunnars Birgis, þegar salan fór fram, og sölu hlutabréfanna er eigi getið í skattframtali þeirra hjóna árið 1966. Sönnunarbyrði hvílir á

stefnda, Gunnari Birgi, fyrir þeirri staðhæfingu, að andvirði hlutabréfa í Vélsmiðjunni Járni h/f hafi nægt til að greiða hlutafjáreign hans í Runtal — ofnum h/f, og að því hafi verið varið í því skyni. Stefnda hefur eigi tekist með skýrum reikningsskilum að færa sönnur að staðhæfingu sinni. Ber því að telja hlutabréf hans, að nafnverði 95.000 krónur, í Runtal — ofnum h/f hjúskapareign hans í búskiptum út af skilnaði málsaðilja, enda var eigi gerður sérstakur kaupmáli eða kaupmálaauki um þau. Því er eigi andmælt í málinu, að hlutabréf áfrýjanda í Runtal — ofnum h/f verði talin hjúskapareign hennar við skipti þessi, og ber að leggja það til grundvallar.

Samkvæmt þessum úrslitum þykir stefndi, Gunnar Birgir, eiga að greiða áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals 120.000 krónur.

Lögmenn hafa lagt fram ýmis skjöl í máli þessu, sem engu skipta um málsúrslit. Er það aðfinnsluvert.

D ó m s o r ð :

Hlutafé stefnda, Gunnars Birgis Þorvaldssonar, í Runtal — ofnum h/f, að nafnverði 95.000 krónur, og hlutafé áfrýjanda, Guðrúnar Einarsdóttur, í sama félagi, að nafnverði 90.000 krónur, skal teljast hjúskapareign hvors þeirra um sig við skipti á búi þeirra vegna skilnaðar.

Stefnandi, Gunnar Birgir, greiði áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals 120.000 krónur, að viðlagðri aðför að lögum.

Úrskurður skiptaréttar Reykjavíkur 26. júlí 1974.

Aðiljar málsins, Birgir Þorvaldsson, nú til heimilis að Safamýri 42, og Guðrún Einarsdóttir, Hjarðarhaga 29, gengu í hjúskap 29. janúar 1955, en sambúð þeirra lauk vegna missættis í janúar 1971. Krafa konunnar um skilnað að borði og sæng var tekin fyrir hjá borgardómaraembættinu í Reykjavík 28. apríl 1971, en samkomu-

lag um skilnaðarmála náðist ekki, og var málinu vísað til dómsmálaráðuneytisins 4. maí s. á. Eftir það fóru fram ítrekaðar samkomulagsumleitanir með hjónunum að forgöngu lögmannna þeirra, m. a. um skiptingu eigna. Þegar þær tilraunir báru ekki árangur, sneri umboðsmaður sóknaraðilja sér til skiptaráðanda með beiðni, dags. 5. febrúar 1973. um, að búið yrði tekið til opinberrar skipta-meðferðar.

Leyfisbréf til skilnaðar hjónanna að borði og sæng var gefið út af dómsmálaráðuneytinu 27. nóvember 1973.

Hjónin höfðu gert með sér tvo kaupmála. Hinn fyrri, dagsettan 25. janúar 1955 og skrásettan næsta dag í kaupmálabók Reykjavíkur, og framhaldskaupmála, dagsettan 20. desember 1962, skrásettan sama dag.

Samkvæmt kaupmálunum urðu séreignir konunnar, varnaraðilja, þessar:

1. 1. hæð hússins nr. 29 við Hjarðarhaga. Kom sú eign í síðari kaupmálanum í stað íbúðar að Tómasarhaga 29 í hinum fyrri.
2. Allir innanstokksmunir, sem hjónin áttu við gerð síðari kaupmálans, svo og þeir innanstokksmunir, borðbúnaður og búslóð, sem þau síðar kynnu að eignast.
3. Allur arfur, sem konan kynni að taka eftir foreldra sína. Séreignir mannsins, sóknaraðilja, urðu hins vegar:
 1. Allur arfur, sem hann kynni að taka eftir foreldra sína.
 2. Bifreiðin R 2260, Volvo af árgerð 1961.
 3. Hlutabréf í Vélsmiðjunni Járni h/f. Segir svo um þann eignalið í 4. tölul. kaupmálans frá 20. desember 1962: „Öll hlutabréf í Vélsmiðjunni Járn h.f. og sem skráð eru á nafn Birgis, skulu vera séreign hans og skuldbindingum félagsbúsins óviðkomandi. Að nafnverði eru hlutabréf Birgis nú kr. 41.000.00. Verði aukning á hlutafé félagsins, skulu þau bréf, sem skráð verða á nafn Birgis, svo og vera hans séreign“.

Þá er ákvæði um, að venjulegt helmingabú haldist með hjónunum að öðru leyti en því, sem í kaupmálanum er talið.

Árið 1965 seldi sóknaraðili alla hlutabréfaeign sína í Vélsmiðjunni Járni h/f og hætti jafnframt störfum við það fyrirtæki. Sala var miðuð við 1. nóvember. Hinn 17. desember s. á. var gerður stofnsamningur um hlutafélagið Runtal — ofna h/f með 200 þúsund króna hlutafé, sem stofnendurnir fimm voru taldir leggja fram þannig:

Sóknaraðili kr. 95.000, varnaraðili kr. 90.000, en faðir sóknaraðilja og tveir bræður kr. 5.000 hver. Þessi skráning hlutafjár-

eignar í félaginu hefur síðan staðið óbreytt. Hlutabréf voru prentuð, en útgáfu þeirra varð ekki að fullu lokið. Þannig munu nöfn eigenda aldrei hafa verið skráð á bréfin. Ágreiningslaust er, að hlutafjárskipting í félaginu er óbreytt frá upphafi.

Í sambandi við búskiptin milli hjónanna hefur risið ágreiningur um eignarhlutdeild þeirra hvors um sig í Runtal — ofnum h/f. Var sá ágreiningur tekinn til úrskurðar 3. þ. m., að loknum munnlegum flutningi, í sérstöku dómsmáli fyrir skiptadómi.

Dómkröfur sóknaraðilja eru, að viðurkennt verði, að þau hlutabréf í Runtal — ofnum h/f að nafnverði kr. 95.000, sem skráð eru á hans nafni, svo og hlutabréf í sama fyrirtæki að nafnverði kr. 90.000, sem skráð eru á nafni varnaraðilja, verði talin séreign sóknaraðilja og utan hjúskapareignar málsaðilja.

Einnig krefst hann málskostnaðar úr hendi varnaraðilja.

Kröfur varnaraðilja eru þær: Aðallega, að með úrskurði réttarins verði viðurkennt, að hlutafélagið Runtal — ofnar og allar eignir þess félags skuli teljast sameign málsaðilja í hlutföllunum 95:90 og tilheyrandi hjúskapareign þeirra hvors um sig.

Til vara, að viðurkennt verði, að hlutafé í nefndu hlutafélagi að nafnverði samtals kr. 185.000, þar af kr. 95.000 skráð á nafn sóknaraðilja og kr. 90.000 á nafn varnaraðilja, skuli talið hjúskapareign málsaðilja hvors um sig samkvæmt framanskráðri skiptingu, en að kröfu sóknaraðilja um, að hlutaféð verði talið séreign hans, sé með öllu hafnað.

Þá krefst hún málskostnaðar úr hendi sóknaraðilja.

Við munnlegan flutning málsins gerði lögmaður varnaraðilja þann fyrirvara um kröfugerð sína, að ef ekki þætti unnt að úrskurða í þessu máli um efni aðalkröfunnar, bæri að skilja vara-kröfuna svo, að réttur væri áskilinn til að hafa uppi aðalkröfuna síðar, e. t. v. á öðrum vettvangi.

Mun þessi fyrirvari m. a. lúta að því, að með stefnu til sjó- og verslunardóms Reykjavíkur, dags. 28. desember sl., höfðaði varnaraðili mál á hendur Runtal — ofnum h/f og samhluthöfum sínum í félaginu og hefur þar m. a. uppi kröfur um, að viðurkennt verði, að félagið sé ólögmætt og að stjórn þess og hluthafar skyldaðir til að fá bú þess skiptaráðanda í hendur til opinberra skipta milli aðilja þessa máls.

Atvik málsins eru þessi:

Árið 1958 var stofnað hlutafélagið Vélsmiðjan Járn h/f. Aðalstofnendur voru sóknaraðili máls þessa og tveir aðrir vélstjórar. Mun hlutafjäreign þeirra í félaginu hafa verið jöfn. Starfsemi

félagsins var járnsmíði ýmiss konar, m. a. framleiðsla á miðstöðvarkötlum, hitavatnsdunkum og olíugeymum. Starfsemin fór hægt af stað, en virðist fljótlega hafa dafnað allvel. Hrein eign félagsins í árslok 1959 er talin kr. 11.898 og fór smásaman vaxandi næstu árin. Í júní 1962 kaupir félagið húseign fyrir starfsemi sína, að Síðumúla 15, fyrir kr. 800.000. Er hún færð til eignar í árslok með kr. 825.650, og hélst það óbreytt til ársloka 1964, en þá var hrein eign félagsins samkvæmt efnahagsreikningi talin kr. 85.592. Á árinu 1962 keypti sóknaraðili þessa máls hlutafé í Vélsmiðjunni Járni h/f til viðbótar því, sem hann átti fyrir, og átti að því loknu 41 þúsund af 45 þúsund króna hlutafé félagsins. Varnaraðili átti 1 þúsund króna hlut í félaginu. Upp frá þessu virðist sóknaraðili nánast einn hafa verið ráðamaður í félaginu. Varnaraðili starfaði ekki við þann rekstur og virðist ekki hafa haft afskipti af honum.

Svo sem greinir hér í upphafi, urðu hlutabréf sóknaraðilja í Járni h/f séreign hans með viðbótarkaupmálanum 20. desember 1962.

Árin 1962 og 1963 varð sóknaraðili fyrir verulegum áföllum fjárhagslega, einkum vegna þátttöku sinnar í starfsemi útgerðarfélagsins Borga h/f. Voru eignir Járns h/f veðsettar fyrir skuldum, sem þá stofnuðust.

Með samningi, dagsettum 28. október 1965, selur sóknaraðili f. h. hluthafa í Vélsmiðjunni Járni h/f alla hlutafjareign í félaginu, kr. 45.000 að nafnverði, fyrir kr. 3.250.000.

Af andvirðinu voru kr. 450.000 staðgreiddar, kr. 538.000 greiddust með víxlum, sem féllu á tímabilinu frá 1. mars 1966 til 1. ágúst 1967, og fyrir afganginum, kr. 2.262.000, tóku kaupendur að sér ýmsar veðskuldir, þar á meðal skuld við Stofnlánadeild sjávarútvegsins að fjárhæð kr. 1.792.000, sem virðist ábyrgðarskuld og er ekki talin með á efnahagsreikningi í árslok 1964, en sá reikningur liggur fyrir í málinu, seinastur af reikningum félagsins.

Ekki voru þó allar skuldir félagsins þar með greiddar. T. d. tók seljandi að sér greiðslu á áföllnum og áfallandi opinberum gjöldum áranna 1964 og 1965. Til tryggingar þeim svo og öðrum ógreiddum skuldum setti seljandi víxil að fjárhæð kr. 250.000, samþykktan af varnaraðilja, en útgefinn af sóknaraðilja þessa máls.

Samkvæmt sölusamningi um hlutabréfin skyldi fylgja honum skrá um eignir félagsins, fasteignir og lausafé. Sú skrá er ekki í gögnum málsins, og ekkert er upplýst um efni hennar, en sóknar-

aðili staðhæfir, að við söluna hafi hann undanskilið veruleg verðmæti úr eigu félagsins. Verður það atriði nánar rakið síðar.

Árið 1963 kynntist sóknaraðili nýrri gerð miðstöðvarofna, svo nefndum Runtal-ofnum, sem m. a. voru framleiddir í Danmörku af fyrirtækinu Runtal Radiatorfabrik með leyfi frá fyrirtækinu Runtal Holding Co A/S í Sviss, sem hafði einkaleyfi á þessari ofnagerð. Hófust bréfaskipti milli sóknaraðilja í nafni Vélsmiðjunnar Járns h/f og Runtal Radiatorfabrik í mars 1963 um samvinnu í því skyni að hefja framleiðslu á þessari ofnagerð hér á landi, og kynnti sóknaraðili sér aðferðir við smíði þeirra í verksmiðju Runtal Radiatorfabrik.

Með bréfi, dags. 2. september 1963, sneri sóknaraðili sér í nafni Vélsmiðjunnar Járns h/f beint til Runtal Holding Co A/S í Sviss og óskaði leyfis til framleiðslu Runtal-ofna hér á landi. Hófust bréfaskipti um þetta milli samningsaðilja, sem að lokum leiddu til samnings, dags. 1. ágúst 1965, um einkaleyfi til framleiðslu hér á landi á varningi með vörumerkinu Runtal. Samningurinn hljóðaði á nafn Vélsmiðjunnar Járns h/f, en skömmu áður en hann var undirritaður, óskaði sóknaraðili þess, að hann yrði látinn hljóða á sitt nafn persónulega í stað hlutafélagsins. Var staðfest í bréfi Runtal Holding, dags. 22. júlí, að sú breyting tæki gildi þegar frá upphafi samningstímans.

Síðar urðu breytingar á samningi þessum 22. júlí 1965, 1. júlí 1968 og 15. mars 1971. Ekki er ljóst, hverjir voru taldir sem aðiljar að þessum samningum hérlandis, en svo er að sjá af hinum síðasta, dskj. nr. 67, að þar séu Runtal — ofnar h/f aðili, og eftir að það félag hóf starfsemi sína, munu viðskipti samningsaðilja hafa farið fram í þess nafni.

Jafnframt því sem samningaumleitanir fóru fram við Runtal Holding Co átti sóknaraðili bréfaskipti við Runtal Radiatorfabrik í Danmörkl, enda mun jafnan hafa verið gert ráð fyrir því, að framleiðslan hérlandis byggðist á kaupum á hálfunninni efnivöru frá því fyrirtæki. Skriflegur samningur á nafni sóknaraðilja á við Runtal Radiatorfabrik hinn 6. apríl 1965, en gildistaka hans var háð því skilyrði, að samningar næðust við Runtal Holding Co. Samningur þessi hefur því ekki tekið gildi fyrr en 1. ágúst 1965. Sóknaraðili hefur haldið því fram, að munnlegir samningar hafi áður verið komnir á með honum og Runtal Radiatorfabrik og viðskipti þeirra hafin, en þetta er ósannað, þótt bréf á dskj. 88, dags. 22. október 1964, gefi til kynna, að efnispöntun hafi verið gerð þá nokkru áður.

Samkvæmt stofnsamningi, dagsettum 17. desember 1965, var sem áður greinir gengið frá stofnun hlutafélagsins Runtal — ofna h/f, og samþykktir þess eru dagsettar sama dag. Félagið var skrásett í hlutafélagaskrá Reykjavíkur 9. mars 1966. Áður er frá því greint, hvernig hlutafé félagsins skiptist, en samkvæmt stofnsamningi var það þá þegar greitt. Er það einnig í samræmi við efnahagsreikning félagsins 31. desember 1965. Svo virðist sem félagið hafi ekki starfað eða a. m. k. ekki hafið neina arðbæra framleiðslu á árinu 1965, en árið 1966 er framleiðslan komin í gang.

Rekstursfé félagsins var fyrst í stað að mestu leyti lánsfé, sem m. a. var fengið með veðsetningum á séreignaribúð varnaraðilja að Hjarðarhaga 29 og öðrum lánum, sem málsaðiljar ábyrgðust sameiginlega. Ekki mun þó varnaraðili hafa orðið fyrir persónulegum fjárútlátum vegna þessara skuldbindinga. Ennþá stendur ábyrgð hennar á nokkrum hluta þeirra, en skuldir þessar hafa að verulegu leyti greiðst á síðari árum.

Þegar Runtal — ofnar h/f hófu starfsemi sína, byrjaði varnaraðili að vinna í þágu fyrirtækisins. Sá hún um margs konar skrifstofustörrf fyrir fyrirtækið, gekk fram í að útvega því lán og tók þátt í samningsgerðum, enda var hún í stjórn félagsins. Meðal annarra samninga, sem hún lagði hönd að, voru tilraunir til endurnýjunar á samningum við Runtal Holding Co, sem beindust að því að fá eftirgjöf á kröfum þess á hendur Runtal — ofnum h/f, en á fyrstu árum félagsins safnaði það skuldum við Runtal Holding Co vegna vanskila á þóknun fyrir notkun einkaleyfis o. fl. Það virðist þó ljóst, að þrátt fyrir þátttöku varnaraðilja í störfum félagsins hafi sóknaraðili verið mestur ráðamaður þess, enda virðast hinir þrír hluthafarnir verið óvirkir þátttakendur, þótt einn þeirra væri skráður í stjórn félagsins.

Varnaraðili hætti störfum hjá Runtal — ofnum h/f í september 1970 fyrir tilstilli sóknaraðilja, og virðist það hafa verið að henni óviljugri. Hún telur sig ekki hafa tekið persónulega laun fyrir störf sín hjá félaginu. Á skattframtölum sóknaraðilja eru henni þó talin laun frá félaginu árið 1969 kr. 120.000, árið 1970 kr. 50.000 og árið 1971 kr. 10.000.

Að máli þessu hefur verið dregin mikil syrpa gagna, sem einkum varða viðskipti málsaðilja í sambandi við þau tvö hlutafélög, sem um ræðir hér á undan, svo og persónuleg fjárrmál sóknaraðilja. En gögnin eru þó ekki svo ítarleg, að þau gefi tæmandi upplýsingar um þessi atriði, og verða þau því ekki rakín nánar

hér í atvikalýsingunni, en í sambandi við rökstuðning málsaðilja fyrir kröfugerðum þeirra verður þeirra að nokkru getið.

Þegar leyst er úr kröfum málsaðilja, er rétt að taka fyrst til meðferðar aðalkröfu varnaraðilja, því á úrlausn hennar getur oltið, hvort aðrar kröfur koma til álita.

Varnaraðili styður þessa kröfu sína þeim rökum, að ekki beri að líta á Runtal — ofna h/f sem hlutafélag við búskipti málsaðilja. Hér sé um að ræða persónulega eign þeirra, sem sé til orðin fyrir sameiginlegt átak og framlag þeirra beggja. Hlutafélagsformið hafi verið nafnið eitt, enda hafi aðrir hluthafar en þau tvö lengst af engin afskipti haft af málefnum félagsins. Þess hafi ekki verið gætt að halda tilskylda félagsfundi, fyrr en eftir að varnaraðilja hafði verið meinaður aðgangur að rekstri félagsins og málsaðiljar höfðu slitið samvistir. Bendir varnaraðili á, að fyrsti hluthafafundur í félaginu hafi ekki verið haldinn fyrr en 11. ágúst 1972, en lögmæti þess fundar vefengir hún svo og þeirra ráðstafana, sem gerðar hafa verið á síðari fundum félagsins, sér í lagi það, að synjað var kröfu hennar á félagsfundi 29. september 1973 um, að félaginu yrði slitið og bú þess fengið skiptarétti til meðferðar.

Sóknaraðili mótmælir þessari kröfu varnaraðilja á þeim forsendum, að Runtal — ofnar h/f sé og hafi ávallt verið löglegt hlutafélag og enginn grundvöllur sé fyrir því að fara með það öðru vísi en sem slíkt í búskiptum málsaðilja. Komi það því einungis til álita við búskipti þeirra sem hlutafjáreign.

Ekkert er komið fram í málinu, sem mælir gegn því, að Runtal — ofnar h/f sé löglega stofnað sem hlutafélag. Það hefur jafnan haft sérstakan fjárhag með öllu fráskilinn einkafjármálum hluthafanna, að því er best verður séð. Reksturs- og efnahagsreikningar þess hafa verið gerðir árlega, það telur sjálfstætt fram til skatts og er viðurkennt sem sjálfstæður skattaðili. Hluthafafundur hefur synjað kröfu um, að félaginu verði slitið, sbr. dskj. nr. 113, og verður það því ekki tekið til skipta samkvæmt 39. gr. laga um hlutafélög nr. 77 frá 1921. Varnaraðili hefur með stefnu, dags. 28. desember sl., lagt fyrir sjó- og verslunardóm kröfu sína um viðurkenningu á því, að hlutafélagið sé ólögmætt, og beri að afhenda það skiptarétti til meðferðar.

Að framangreindu athuguðu verður krafa varnaraðilja um, að skiptaréttur fari með bú og eigur hlutafélagsins sem persónulega eign málsaðilja ekki tekin til greina, og ekki er ástæða til að

fresta úrskurði um eignaraðild að hlutabréfum í félaginu, þótt krafa um slit á því sé höfð uppí fyrir öðrum dómstóli.

Verður þá tekin til athugunar aðalkrafa sóknaraðilja, en hún er studd eftirfarandi rökum:

Hlutabréf í Vélsmiðjunni Járni h/f voru séreign sóknaraðilja samkvæmt kaupmála. Þegar hann seldi hlutabréf sín í því félagi, lagði hann jafnframt drög að stofnun Runtal — ofna h/f. Til greiðslu á hlutafé sínu þar notaði hann fé, sem hann fékk fyrir sölu hlutabréfa sinna í hinu fyrrnefnda hlutafélagi. Auk þess telur sóknaraðili sig hafa haldið eftir verulegum verðmætum úr eign Vélsmiðjunnar Járns h/f við söluna og afhent þau Runtal — ofnum h/f, til þess að framleiðsla gæti hafist þar. Er þar átt við ýmis tæki til framleiðslu Runtal-ofna, sem sóknaraðili telur, að búið hafi verið að smíða hjá Vélsmiðjunni Járni h/f, áður en hann seldi hlutabréfaeign sína í því félagi. Einnig telur hann, að fylgt hafi efnisbirgðir og fullsmíðaðir ofnar, sem framleiddir hafi verið á vegum Vélsmiðjunnar Járns h/f. Um verðmæti tækjanna bendir hann á matsgerð trúnaðarmanns frá Öryggiseftirliti ríkisins, dags. 5. janúar 1966, sem metur vélar og tæki Runtal — ofna h/f á kr. 1.720.500, en verulegan hluta þess telur sóknaraðili framleiddan af Vélsmiðjunni Járni. Þá telur sóknaraðili, að hann hafi flutt með sér úr Vélsmiðjunni Járni h/f einkaleyfissamninginn við Runtal Holding Co og samninginn við Runtal Radiatorfabrik, en þeir hafi verið nauðsynleg forsenda þess, að Runtal — ofnar h/f gæti tekið til starfa, og án þess framlags hefði orðið óframkvæmanlegt að hefja starfsemi félagsins. Gildi þetta einnig um það fé, sem lagt var fram í nafni varnaraðilja, og sé þetta því allt séreign sín samkvæmt ákvæðum 3. töluliðs 23. gr. laga nr. 20 frá 1923.

Gegn þessum röksemdum sóknaraðilja færir varnaraðili fram eftirfarandi:

Hún mótmælir því, að Vélsmiðjan Járn h/f hafi átt fyrir skuldum, þegar sóknaraðili seldi hlutabréf sín, enda hafi hann verið neyddur til sölunnar vegna fjárhagsvandræða fyrirtækisins, því hafi ekki verið um neinn arð að ræða af hlutabréfasölunni, sem hann gæti lagt fram sem hlutafé í Runtal — ofnum h/f. Þrátt fyrir sölu hlutabréfanna hafi staðið ógoldnar ýmsar skuldir Vélsmiðjunnar Járns h/f, sem sóknaraðili tók að sér að greiða. Sóknaraðili hafi einnig þurft að greiða aðrar skuldir um þetta leyti, m. a. 300.000 króna lán vegna fasteignar, sem hann keypti nokkru áður, og var það tryggt með veðrétti í íbúð varnaraðilja. Þá hafi

hann á þessu sama ári, þ. e. 1965, eignast hlutabréf í Borgum h/f, Hagtryggingu h/f, lóð við Sæviðarsund og dýrari biðreið en hann áður átti. Til alls þessa hafi þurft peninga og engin leið sé að rekja feril einstakra greiðslna, svo sem andvirðis hlutabréfanna, þannig að unnt sé að benda á sérstakar eignir, sem í stað þeirra komi. Í skattframtali sóknaraðilja fyrir þetta ár sé engin vís-bending í þessa átt og þar sé t. d. engin grein gerð fyrir sölu hluta-bréfanna í Vélsmiðjunni Járni h/f. Þá telur varnaraðili miklum ofsögum af því sagt, sem sóknaraðili telur sig hafa haldið eftir af vélum, tækjum og efni við sölu hlutabréfanna. Mótmælir hún í því sambandi matsgerð þeirri frá 5. janúar 1966, sem vikið er að hér að framan, sem fjarstæðri, að því er fjárhæð varðar. Í þessu sambandi bendir varnaraðili einnig á, að þótt svo eitthvað hafi runnið til Runtal — ofna h/f af eignum Járns h/f utan hlutabréfasölunnar, þá sé þar um að ræða arðsúthlutun úr fé-laginu, sem engan veginn geti orðið séreign sóknaraðilja, með því að arður af séreign verði að lögum hjúskapareign, og enginn áskilnaður sé gerður um annað í kaupmála þeirra hjóna. Var því einnig hreyft af hálfu varnaraðilja, að sama gildi raunar, ef einhver verðhækkun hefði orðið á hlutabréfunum. Slík hækkun hljóti þá að stafa af samandregnum arði af starfsemi félagsins, sem samkvæmt nefndri reglu ætti að verða hjúskapareign.

Varnaraðili mótmælir því, að framleiðsluleyfin fyrir Runtal-ofnum hafi nokkurn tíma orðið eign Vélsmiðjunnar Járns h/f né sóknaraðilja, hvað sem nafnskráningu þeirra líði. Leyfin hafi þá fyrst orðið virk, er Runtal — ofnar h/f fóru að hagnýta þau og greiða áskilin gjöld fyrir þau, en það hafi enginn annar gert.

Loks leggur varnaraðili ríka áherslu á það, hvernig fjármagn Runtal — ofna h/f raunverulega myndaðist, en það hafi fyrst og fremst verið fyrir lánsfé, sem aflaðist fyrir hennar atbeina fremur en sóknaraðilja, fyrir lán hennar á veði í séreign sinni og persónulegar ábyrgðir hennar í mörgum tilfellum. Bendir hún í þessu sambandi á, að félagið hafi skuldað umfram eignir fyrstu árin meira en hlutaféð nam. Sé því raunverulega fyrst hægt að tala um hlutafjäreign í félaginu á árinu 1968, er eignir þess námu orðið meira en skuldirnar.

Hér að framan er á það bent, að af gögnum málsins sé ekki unnt að ráða raunverulegan hag Vélsmiðjunnar Járns h/f á þeim tíma, sem sala hlutabréfanna fór fram. Af skattframtali félagsins það ár verður helst ráðið, að söluverð hlutabréfanna standist

nokkurn veginn á við skuldir félagsins eins og þær voru þá um næstliðin áramót, ef með er talin óbókfærð ábyrgðarskuld, sem áður getur, er kaupendur hlutabréfanna tóku að sér. Full gögn liggja ekki heldur fyrir um fjárhag sóknaraðilja á þessum tíma.

Hvernig sem þessum atriðum hefur verið varið, er ljóst, að sóknaraðili hefur eignast peninga og víxla samtals að fjárhæð kr. 988.000 sem andvirði hlutabréfanna í Vélsmiðjunni Járni h/f við sölu þeirra. Ekki hafa verið leiddar líkur að því, að skuldir eða skuldbindingar, sem hann tók að sér vegna þess félags við söluna, hafi numið nema nokkrum hluta af þeirri fjárhæð. Bendir því allt til, að sóknaraðili hafi átt nægjanlegt fé af andvirði hlutabréfasölnunnar til að greiða með hlutafjárframlag sitt í Runtal — ofnum, en það er þegar talið greitt á stofnfundi félagsins 17. desember 1965. Þetta styðst og við framburð varnaraðilja hér fyrir dómi, sem viðurkennir, að endurgjald hlutabréfanna hafi að nokkru leyti runnið til Runtal — ofna h/f.

Það má einnig telja upplýst í málinu, að eitthvað af tækjum þeim og áhöldum, sem Runtal — ofnar byrjuðu með, hafi verið komið úr eigu Vélsmiðjunnar Járns h/f. Þetta gat að vísu svo sem á stóð ekki talist séreign sóknaraðilja, en sýnir með vissu tengsl milli hlutafélaganna tveggja. Að sama lúta framleiðsluleyfi þau, sem sóknaraðili hafði aflað og upphaflega ætlað að hagnýta í Vélsmiðjunni Járni.

Að þessu athuguðu verður að líta svo á, að sóknaraðilja hafi verið heimilt að helga sér sem séreign þá hlutafjäreign, sem skráð var á hans nafn í Runtal — ofnum h/f, sbr. 3. tölul. 1. mgr. 23. gr. laga nr. 20 frá 1923, enda verður ekki fallist á þá röksemd, að séreign hans í Vélsmiðjunni Járni h/f verði einungis að miða við upprunalegt nafnverð hlutabréfanna.

Hins vegar verður að líta svo á, að sóknaraðili geti ekki talið til séreignar sinnar þá hlutafjäreign, sem skráð var á nafn varnaraðilja við stofnun Runtal — ofna h/f. Hann gerði engan fyrirvara um slíkt, er hlutaféð var skráð, og félagið hefði naumast fullnægt lögmætum skilyrðum um hluthafatölu samkvæmt 2. mgr. 4. gr. laga nr. 77 frá 1921, ef einn stofendanna hefði aðeins verið „leppur“ fyrir hlutafjäreign annars hluthafa. Ber því að líta á hlutafjäreign varnaraðilja í félaginu sem hjúskapareign hans. Er varakrafa varnaraðilja að þessu leyti tekin til greina.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður.

Unnsteinn Beck borgardómari kvað upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Hlutfjáreign sóknaraðilja, Birgis Þorvaldssonar, í Runtal — ofnum h/f að nafnverði kr. 95.000 skal teljast séreign hans og óviðkomandi félagsbúi hans og varnaraðilja.

Hlutfjáreign varnaraðilja, Guðrúnar Einarsdóttur, í Runtal — ofnum h/f, kr. 90.000, skal teljast hjúskapareign hennar í félagsbúi hennar og sóknaraðilja.

Málskostnaður fellur niður.
